

כיבוי דליקה בשבת

❖ **חווה דעתך, האם שריפה המתלקחת בבסיס מהווה פיקוח נפש?**

ג. כיבוי במקום הפסד ממון

נאמר במשנה:

משנה מסכת שבת פרק טז משנה ו:

עובד כוכבים שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן.

למדנו, שאסור לכבות את הדליקה ואפילו על ידי גוי.

הרמב"ם הוסיף, שהמכבה את הדליקה בשבת חייב:

רמב"ם הלכות שבת פרק יב הלכה ג:

דליקה שנפלה בשבת המכבה אותה מפני איבוד ממון חייב, **שאינו איבוד ממון דוחה שבת אלא איבוד נפשות**, לפיכך יצאו בני אדם כדי שלא ימותו ויניחו האש תלהט ואפילו שורפת כל המדינה כולה.

והשיג הראב"ד שלפי רבי שמעון האיסור מדרבנן ולא מהתורה:

השגת הראב"ד שם:

אמר אברהם: חיוב אין כאן, כרבי שמעון, משום דאינו צריך לפחם שלו.

❖ **חשוב, האם לדעת רבי שמעון יהיה מותר במקום הפסד ממון לכבות את הדליקה?**

פסק הרי"ף להלכה:

רי"ף מסכת שבת דף סא עמוד א (בדפי הרי"ף):

צנור (מרזב מי הגשמים) שעלו בו קשקשין (עשבים הסותמים אותו) ממעכן ברגלו בצנעא בשבת ואינו חושש (לאיסור מתקן). מאי טעמא? מתקן כלאחר יד הוא, ובמקום פסידא לא גזרו ביה רבנן.

עולה מדברי הרי"ף שאיסורי דרבנן בשבת הותרו במקום הפסד. הקשה על כך הר"ן:

ר"ן על הרי"ף שם:

ואם תאמר אם כך למה אסרו לכבות דליקה בשבת, והא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא שלא לפחמים הוא צריך אלא להצלת ביתו, ולא מיתסר אלא מדרבנן... יש לומר שאני (שונה) כבוי דכיון דאם היה צריך לגופו היה אסור מן התורה, ואין הכל בקיאות לחלוק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה, משום הכי אסרי רבנן אפילו במקום פסידא... אי נמי שאני הכי שהוא שבות כלאחר יד שממעכין ברגליו וחמיר [צריך לומר: וקיל] טפי משבות דשבת הנעשה כדרכו דהיינו על ידי נכרי.

❖ **סכס, באלו אופנים הותרו איסורי דרבנן במקום הפסד?**

על אף זאת, יש שחידשו להתיר לכבות משום שבות דרבנן במקום הפסד ממון:

מרדכי מסכת ביצה פרק יום טוב רמז תרפג:

יש מרבתינו שאמרו, דהא דמשמע הכא דבשבת אסור לכבות משום איבוד ממון, וכן בכמה דוכתין פרק כל כתבי משמע לאסור, **היינו אליבא דרבי יהודה דמחייב אמלאכה שאינה צריכה לגופה**, ואנן

הקדמה:

תורתנו היא תורת חיים, ועל כן נאמר בתורה 'וחי בהם' ולא שימות בהם. על כן, חלה על האדם חובה להציל עצמו במקום סכנה, על אף שיאלץ בשל כך לעבור על מצוות התורה (למעט ג' העבירות החמורות), "שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם" (רמב"ם).

שאלה: האם מותר לכבות בשבת דליקה שפרצה בשדה קוצים הגובל עם הבסיס?

א. גדרי מלאכת מכבה

נאמר במשנה:

משנה מסכת שבת פרק ז משנה ב:

אבות מלאכות ארבעים חסר אחת... המכבה, והמבעיר.

כיבוי האסור מן התורה הוא כיבוי לצורך ייצור פחם, ואילו כיבוי לצרכים אחרים נכלל בגדר 'מלאכה שאינה צריכה לגופה', שנחלקו לגביה רבי שמעון ורבי יהודה: רבי שמעון סובר שאסורה מדרבנן בלבד, ורבי יהודה סובר שאסורה מדאורייתא.

נחלקו הראשונים כדעת מי נפסקה ההלכה. הרמב"ם כתב:

רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה ז:

כל העושה מלאכה בשבת, אף על פי שאינו צריך לגופה של מלאכה חייב עליה, כיצד? הרי שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף או כדי שלא יבקע חרש של נר - חייב, מפני שהכיבוי מלאכה והרי נתכוין לכבות, ואף על פי שאינו צריך לגוף הכבוי, ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש או מפני הפתילה - הרי זה חייב.

אולם רבים מן הראשונים סוברים שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור:

השגת הראב"ד שם:

רבינו חננאל ז"ל פסק כרבי שמעון שהוא פטור, מדאמרין פרק נוטל רבא כרבי שמעון סבירה ליה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.

ב. כיבוי במקום חשש פיקוח נפש

כתב הרמב"ם:

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה יז:

נפלה דליקה ויש שם אדם שחוששין שמא ישרף מכבין אותה להצילו מן האש... וכל הקודם להציל הרי זה משובח, ואינו צריך ליטול רשות מבית דין בכל דבר שיש בו סכנה.

וכן פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכט סעיף א:

כל פקוח נפש דוחה שבת, והזריז הרי זה משובח. אפילו נפלה דליקה בחצר אחרת וירא שתעבור לחצר זו ויבא לידי סכנה, מכבין כדי שלא תעבור.

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

פוסקי דורנו הזכירו טעמים נוספים להתיר:

מאמר מרדכי הלכות שבת חלק ה פרק קי:

פרצה אש במקום ישוב או בכל מקום שיש לחוש להתפשטות האש כך שתגיע לידי ספק נפשות - מותר להזמין מכבי אש לכבות את האש בשבת, מכמה טעמים: כיון שיתכן שיפגעו אנשים, תינוקות או ילדים וכדו' שאינם יכולים לברוח, כיון שכל הבתים מחוברים לרשת החשמל ודרכה האש עלולה להתפשט ולפגוע בנפש במקום אחר ויש לחוש מבלוני גז שיכולים להתפוצץ, וכן מרוח שתגרום לאש להתפשט למקומות רחוקים.

❖ **חווה דעתך, האם ישנן סיבות נוספות להתיר כיבוי דליקה במחנה צבאי?**

נפסק בשולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שכט סעיף ו:

גויים שצרו על עיירות ישראל... ובעיר הסמוכה לספר (לגבול), אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת. **הגה:** ואפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבא.

לאור זאת הורו האחרונים שהצתה הנעשית על ידי גורמים עוינים - יש לכבותה, וכך כתב הגר"מ אליהו:

מאמר מרדכי שם:

בזמן בו ישנם מי שמעוניינים להצר ולהילחם בעם ישראל בדרך של הצתות, שריפות וכדו' - מצוה להגן על הכל, ולכן מותר לכבות את השריפות בשבת, אלא שיזהרו לכבותם בדרך בה ממעטים בחילול שבת.

יתירה מכך, חידש הגר"ש גורן שגם בדליקה הפרצה מעצמה בסמוך לגבול, יש בכך משום 'גויים שצרו על עיירות ישראל':

משיב מלחמה חלק א סימן יח:

דליקה שפרצה בשדה בשבת על הספר (גבול), העלולה להתפשט מעבר לגבול, מותר לחלל שבת ולכבותה, גם אם הכיבוי כרוך באיסורי תורה, משום שדינה של פעולה זו כדין עכו"ם שצרו על עיירות ישראל, שבישוב ספר אפילו להציל תבן וקש מותר לחלל את השבת, מאשר וקיים חשש להתערבות האויב נגדנו, אם תתפשט האש בשדותיו מבלי שננסה לכבותה, וכן הסיקו כל הראשונים.

❖ **חשוב כיצד הגר"ש גורן הסיק מדין 'גויים שצרו על עיירות ישראל' את חידושו הנ"ל?**

ה. הלכה למעשה

כך נפסק בספרנו 'תורת המחנה' חלק ב פרק לו תשובה ט:

א. חובה לכבות דליקה במקום שעשויה לסכן חיי אדם, כגון במקום יישוב שמצויים בו בלוני גז וכלי רכב שבמכיליהם בנזין, וכל שכן במתקנים צבאיים שבמצויים בהם תחמושת וחומרי בעירה, או בסמוך אליהם כשיש לחוש שהאש תתפשט לעברם, והזריז נשכר.

ב. אולם, אם המדובר בשריפה הרחוקה ממקום יישוב שאין בה כל חשש סכנה עתידית, אין היתר לכבותה, למעט כשמדובר בהצתה על ידי גורמים עוינים, שאז מחללים שבת אפילו על 'עסקי תבן וקש'.

קיימא לן כרבי שמעון דפטר כל מלאכה שאינה צריכה לגופה... הלכך שרי אפילו בשבת במקום איבוד ממון.

ד. כיבוי שריפות בזמן הזה

מבואר בפוסקים להקל בכיבוי שריפה בימינו, גם לדעת רבי יהודה, וכך כתב תרומת הדשן:

שו"ת תרומת הדשן סימן נח:

ובאור זרוע... כתב: ואפילו בספק סכנה גדולי ישראל מכבים את הדליקה, ואף על פי שאפשר לכבות ע"י נכרי... ושמעתי מגומגמים להחמיר מסברת לבם, ולומר דווקא כשנפלה הדליקה תחלה בביתו של ישראל איכא סכנה, **כי משפט הנכרים כך היה, כי ימצאו אותו שיצאה הדליקה מביתו משליכין אותו לתוך האש...** ואם כן ע"י כר יש סכנה לשאר ישראל, כדרכם לומר כל ישראל ערבים זה בזה, וכהאי גוונא שרי לכבות. אבל **אם יצא תחלה בביתו של נכרי, ליכא למיחש להא וליכא סכנה**, דעינינו רואות דכמה עיירות גדולות שיצאו בהן דליקות גדולות, ולא הזיקו לישראל בגופן כלל, ואפי' גיזום (קול צעקה) לא נשמע בזמן שלא יצא הדליקה בבית ישראל. אמנם, נראה דמלשון הגה"ה באשירי לא משמע הכי לחלק. מדתלי הטעם מפני שהם שוללים והורגים, ולא גרע מעיר הסמוכה לספר. משמע **ע"י חטיפת הממון יבא לידי הריגה**. והכא נמי איכא למיחש אף אם יצא תחילה הדליקה בביתו של נכרי. שלעולם רגילים לשלול ולחטוף כאשר הדליקה מתגברת... אמנם נראה דיש לתת לב לפי הענין, לפי ראות עיני חכמי העיר.

❖ **סכם את הסיבות שכתב תרומת הדשן לכבות שריפה בשבת.**

❖ **האם טעמים אלו נכונים בזמן הזה? האם ישנם טעמים אחרים להקל בכך בזמן הזה?**

הרמ"א סיכם את דברי הראשונים, והוסיף:

הג"ה על שולחן ערוך אורח חיים סימן שלד סעיף כו:

הכל לפי הענין, דאם היו בטוחים ודאי שלא יהיה להם סכנה בדבר, אסור לכבות. אבל בחשש סכנת ספק מותר לכבות אפילו הדליקה בביתו של גוי, וכן נוהגין. **ודוקא לכבות הדליקה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה**, ויש סכנה אם לא יכבה, אבל אסור לחלל שבת כדי להציל (ממון), ואם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי.

❖ **חשוב, מדוע הרמ"א תולה את ההיתר לכבות בעובדה שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה? לא די בכך שזהו פיקוח נפש?**

כתב המשנה ברורה:

משנה ברורה שם ס"ק עו:

ובאמת לענין כיבוי בכדי נקט, דאפילו אי הוי כיבוי מלאכה הצריכה לגופה גם כן מותר, כיון דכתב שיש סכנה אם לא יכבה, אלא **נקטיה משום סיפא**, לאשמועינן דלענין הצלת ממון אסור לחלל שבת אפילו במלאכה שאינה צריכה לגופה, דאפילו באיסור דרבנן אסור לחלל שבת בשביל הצלת ממון.

המשנה ברורה הביא סיבה נוספת לכך שנהגו להתיר כיבוי דליקה:

משנה ברורה שם ס"ק עג:

ומזה יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום כיון דאפשר אם לא יכבה אל יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח ותבוא הדליקה עליו.

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל.
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב אודי שורץ רע"ן ההלכה, רס"ן הרב דב ברוקביץ רמ"ד ההלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"פ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: טור"ר נועם שאל.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת
ההלכה יומית לחיילים בוואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו'
(קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

